บทที่ 6

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาวกับชุมชนบ้านหนองไซ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านทุ่งยาวมีการพัฒนาการจัดการทรัพยากรป่าไม้มาโดยตลอด ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จนกระทั่งเป็นแหล่งเรียนรู้ และต้นแบบให้บุคคลจากที่ต่างๆ ทั้งจากชาวบ้าน ข้าราชการ นักวิชาการ นักศึกษา จากทั้งในและต่างประเทศ เข้ามาศึกษาวิจัย ดูงาน ตลอดปี การพัฒนาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่เกิดจากภายในชุมชนเอง เนื่องจากสภาวการณ์ภายนอกชุมชนอยู่ในกระแสของการแผ่ขยายอำนาจรัฐเหนือทรัพยากรป่าและที่ดิน อันส่งผลให้สิทธิของชุมชนถูกลดทอนลงเรื่อยๆ แต่การขยายของรัฐที่เข้ามากระทบชุมชนบ้านทุ่งยาวถึงขั้นที่เรียกได้ว่าเป็นวิกฤตของชุมชน กลับกระตุ้นให้คนในชุมชนพัฒนาตนเองเพื่อต่อสู้กับการขยายอำนาจรัฐ เข้ามาในชุมชน กระทั่งชุมชนประสบความสำเร็จในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่กับชุมชนได้หลายครั้ง หลายครา ในส่วนของชุมชนบ้านหนองไซ ซึ่งมีบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนติดกัน มีพัฒนาการดูแลรักษาในช่วงเดียวกันกับชุมชนบ้านทุ่งยาว แต่ไม่มีการขยายอำนาจรัฐเข้ามากระทบชุมชนถึงขนาดเป็นวิกฤตการณ์ กลับมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้น้อยกว่าอย่างเห็นได้ชัดสังเกตได้จำนวนคนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้มีน้อยประมาณ 4 ถึง 5 คนเท่านั้น เช่น การดับไฟป่า การเข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ เป็นต้น

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม แนวคิดการมีส่วนร่วม และแนวคิดสิทธิชุมชนเป็นแนวคิดประกอบการศึกษาวิจัย และวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน รวมไปถึงใช้แนวคิดดังกล่าวในการศึกษาปัจจัยทางกฎหมายที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน และกำหนดแนวทางการส่งเสริมชุมชนในการจัดการทรัพยากรโดยกฎหมาย ซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

6.1 บทสรุป

6.1.1 พัฒนาการการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

6.1.1.1 ชุมชนบ้านทุ่งยาว

ชุมชนบ้านทุ่งยาวมีพัฒนาการการจัดการทรัพยากรป่าไม้ 4 ช่วง ดังนี้

1. ช่วงเริ่มต้นจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในช่วงนี้ชุมชนบ้านทุ่งยาวได้เริ่มจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยประกาศห้ามจับจองพื้นที่และห้ามตัดไม้ทุกชนิดที่อยู่บริเวณป่าน้ำจำเพื่อรักษาไว้เป็นแหล่งน้ำของชุมชน ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับระบบการดูแลรักษาเหมืองฝายของชุมชน และมีพิธีกรรมเลี้ยงผีฝายที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเคารพยำเกรงในธรรมชาติและไม่กล้าทำลายฝายและป่าของชุมชน อันจะมีผลต่อน้ำที่ใช้สำหรับทำการเกษตรของชุมชน

2. ช่วงความเปลี่ยนแปลง ในช่วงนี้ชุมชนบ้านทุ่งยาว ได้รับผลกระทบจากการสัมปทานป่าไม้และการตัดไม้เผาถ่านทั้งจากคนภายนอกและคนภายในชุมชนเอง จนทำให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้มีปัญหา ป่าถูกทำลายเป็นพื้นที่กว้าง ในที่สุดชุมชนบ้านทุ่งยาวจึงกำหนดกฎระเบียบรักษาป่าเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการลงลายมือชื่อหรือประทับลายนิ้วมือรับรองกันทุกหลังคาเรือน ปัญหาจึงคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

3. ช่วงขยายพื้นที่จัดการทรัพยากรป่าไม้ ในช่วงนี้ชุมชนบ้านทุ่งยาว ได้ขยายพื้นที่การดูแลรักษาป่าจาก 60 ไร่ บริเวณป่าน้ำจำเป็น 800 ไร่ เป็น 2,000 ไร่ และเป็น 2,500 ไร่ รวมไปถึงได้ปรับปรุงกฎระเบียบทั้งองค์ประกอบของคณะกรรมการป่าชุมชน ข้อบังคับ และบทลงโทษหลายครั้งให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

4. ช่วงพื้นที่ต้นแบบ และเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดลำพูน ในช่วงนี้ชุมชนบ้านทุ่งยาว มีบทบาทเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานด้านการจัดการป่าชุมชนที่สำคัญทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติ และมีบทบาทเป็นแกนหลักในเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดลำพูน

6.1.1.2 ชุมชนบ้านหนองไช

ชุมชนบ้านหนองไชมีพัฒนาการการจัดการทรัพยากรป่าไม้ 4 ช่วง ดังนี้

1. ช่วงเริ่มต้นจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในช่วงนี้ชุมชนบ้านหนองไช มีพิธีกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำเพื่อให้ผีขุนน้ำบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพียงพอต่อการทำการเกษตร และประเพณีนี้ทำให้คนในชุมชนเกิดความเคารพยำเกรงธรรมชาติและไม่กล้าทำลายป่าต้นน้ำ

2. ช่วงความเปลี่ยนแปลง ในช่วงนี้ชุมชนบ้านหนองไซได้รับผลกระทบจากการตัดไม้เผาถ่านโดยคนในชุมชนเองทำกัน โดยเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา จนทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเป็นจำนวนมาก

3. ช่วงขยายพื้นที่จัดการทรัพยากรป่าไม้ ในช่วงนี้ชุมชนบ้านหนองไซได้ขยายพื้นที่การดูแลรักษาป่าจาก 3 ไร่ บริเวณป่าต้นน้ำ เป็น 200 ไร่ เป็น 1,500 ไร่ และเป็น 3,000 ไร่ รวมไปถึงได้ปรับปรุงกฎระเบียบทั้ง ข้อบังคับ และบทลงโทษหลายครั้งให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

4. ช่วงเข้าร่วมเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดลำพูน ในช่วงนี้ชุมชนบ้านหนองไซได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดลำพูนหลายประการเช่น งบประมาณทำหลักแนวเขตป่าชุมชน ทำป้ายแสดงเขตป่าชุมชน การเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่างๆ เป็นต้น

6.1.2 ปัจจัยทางกฎหมายที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

6.1.2.1 กฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

จากการศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนทั้งสอง พบกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน 2 ประเด็น คือ

1) การทำไม้หวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ได้กำหนดให้การทำไม้หวงห้ามทำได้โดยการได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือได้รับสัมปทาน บทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการตัดไม้ เพื่อสร้างบ้านที่ชุมชนเคยทำกันมาในอดีต ไม่สามารถดำเนินการได้ต่อไป ต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่และทำตามข้อกำหนดของกรมป่าไม้เท่านั้น หากมีการตัดไม้เพื่อสร้างบ้านเช่นเดิมถือว่าผิดกฎหมาย มีโทษทางอาญา ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของชุมชนได้รับผลกระทบ

2) การกำหนดขอบเขตป่าสงวนแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตป่าและมีมาตรการควบคุมป่าในเขตที่กำหนด บทบัญญัติดังกล่าวได้ทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านทุ่งยาวและชุมชนบ้านหนองไซที่ดำเนินมาในอดีตทั้งการเก็บเห็ด เก็บสมุนไพร ตัดไม้สร้างบ้าน ถือว่าเป็นการผิดกฎหมายและอาจมีโทษทางอาญาติดตามมาด้วย จึงทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบในด้านการใช้ประโยชน์

6.1.2.2 กฎหมายที่ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

จากการศึกษาชุมชนทั้งสองแห่งพบว่า กฎหมายที่สัมพันธ์กับการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนมี 5 ประการคือ

1) การใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

กฎหมายดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน กล่าวคือ ชุมชนเมื่อมีการก่อตั้งขึ้นเป็นระยะเวลาหนึ่ง จำนวนคนในชุมชนและจำนวนหลังคาเรือนในชุมชนมากขึ้น จึงมีการตั้งหมู่บ้านขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ และมีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านด้วย ซึ่งในกฎหมายได้ให้อำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับความอาญาไว้ โดยการกระทำความผิดกฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ก็มีโทษทางอาญาด้วย ดังนั้นเมื่อมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติในกฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ ผู้ใหญ่บ้านจึงมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการยึดของกลางและจับกุมตัวผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายที่ห้ามตัดไม้ ห้ามแผ้วถาง ห้ามเผาป่า ห้ามจับจอง มีความสอดคล้องกับข้อห้ามของกฎระเบียบของชุมชนด้วย

2) การผ่อนผันให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

ในพ.ศ. 2528 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ออกกฎกระทรวง 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1106 (พ.ศ. 2528) และฉบับที่ 1,107 (พ.ศ. 2528) ที่ให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากของป่าในเขตป่าสงวนได้โดยไม่ต้องขอรับใบอนุญาตแต่มีเงื่อนไขการใช้ประโยชน์คือเพื่อใช้สอยหรือบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น จะนำมาเพื่อการค้าการขายเชิงพาณิชย์ไม่ได้ จึงทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ที่ชุมชนดำเนินมาตั้งแต่อดีตมีลักษณะที่ถูกต้องตามกฎหมายมากขึ้นกว่าแต่ก่อนและถือว่าได้รับการยอมรับจากรัฐในระดับหนึ่ง และการใช้ประโยชน์ที่มีลักษณะใช้สอยหรือบริโภคในครัวเรือนที่กำหนดในกฎกระทรวงสอดคล้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ชุมชนดำเนินการอยู่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระดับหนึ่ง

3) โครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้

การดำเนินโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้ได้อาศัยอำนาจจากกฎหมาย 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 17 และมาตรา 32 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 19 ซึ่งได้กำหนดให้บทบัญญัติอันเป็นข้อห้ามต่างๆ มิให้ใช้บังคับกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้าหรือทดลองในทางวิชาการ

4) การใช้มาตรา 170 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชน

การรับรองสิทธิของประชาชนเข้าชื่อเสนอกฎหมายเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายได้ในมาตรา 170 นั้นเป็นช่องทางหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อให้เกิดการบัญญัติกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งในช่วง พ.ศ. 2542 มีการประสานความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างชุมชนทั้งกลุ่มคนเมืองพื้นราบกับกลุ่มชาติพันธุ์ จัดเวทีสมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือขึ้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีผู้เข้าร่วมงานกว่า 1,500 คน จากป่าชุมชนกว่า 700 แห่ง ในเขต 8 จังหวัดภาคเหนือ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญคือร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการในการใช้ช่องทางตามมาตรา 170 โดยระดม 50,000 รายชื่อเพื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชนต่อรัฐสภาและได้ยื่นต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2543 (ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว, 2547: 26)

5) การดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามหลักการกระจายอำนาจที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นหลัง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีสาระสำคัญคือ การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การกำหนดดังกล่าวได้ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนมากขึ้น โดยมีการกำหนดเป็นนโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมถึงยังมีการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อีกด้วย ซึ่งเป็นการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนในอีกทาง

6.1.3 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

จากการศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านทุ่งยาวและชุมชนบ้านหนองไซ พบว่า การสนับสนุนจากภายนอกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ ซึ่งในที่นี้จะขอแบ่งลักษณะของการสนับสนุนออกเป็นดังต่อไปนี้

1) การสนับสนุนทางด้านวิชาการ

การสนับสนุนทางด้านวิชาการ ในลักษณะของการเข้ามาศึกษาวิจัยเรื่องราวที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนโดยนักศึกษา นักวิจัย อาจารย์ จากสถาบันการศึกษา หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่มีความสนใจ และบุคคลเหล่านี้ได้ผลิตผลงานทางวิชาการออกมา เช่น

รายงาน วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เป็นต้น ทำให้ภูมิปัญญา องค์ความรู้ ประสบการณ์ ที่มีอยู่ในชุมชนได้รับบันทึกรวบรวมอย่างเป็นระบบ และบางงานวิจัยได้เข้าไปสำรวจในพื้นที่ป่าและบันทึกข้อมูลพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ไว้อย่างละเอียด รวมไปถึงมีการจัดทำแผนที่ชุมชน แผนที่ป่าชุมชนไว้อย่างชัดเจน บางงานวิจัยได้ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยด้วย ซึ่งการเข้ามาศึกษาต่างๆ เหล่านี้ส่วนหนึ่งได้ทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในชุมชน และทำให้คนในชุมชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลได้ทบทวนความรู้ประสบการณ์ของตนที่มีอยู่ไม่ให้เลือนหายไป นอกจากนี้การเข้าร่วมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง

2) การสนับสนุนทางด้านงบประมาณและอุปกรณ์ต่างๆ

การสนับสนุนทางด้านงบประมาณในการพัฒนาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จากแหล่งต่างๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หรือหน่วยงานจากภายนอกประเทศ ได้ทำให้เกิดการพัฒนาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนขึ้น เช่น การทำแนวเขตป่าชุมชน การทำป้าย การสร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้ การปลูกป่า การบวชป่า การประชุม การศึกษาดูงาน การขยายเครือข่ายป่าชุมชน อุปกรณ์ดับไฟป่า กล้าไม้

6.1.4 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

จากการศึกษาชุมชนทั้งสองแห่งพบว่าปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มี 5 ประการ ดังนี้

1) การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ

ในอดีตชุมชนทั้งสองแห่งมีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัย 4 ในการดำรงชีพ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ซึ่งสามารถเสาะหา หรือผลิตขึ้นจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและบริเวณโดยรอบ ทั้งทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้หากมีความอุดมสมบูรณ์ สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็ดีตามไปด้วย หากความอุดมสมบูรณ์ลดลง สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็แย่ลงไปด้วย ดังนั้นวิถีชีวิตของชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก และเป็นเหตุให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกรัก ผูกพัน หวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องรักษาให้คงสภาพความอุดมสมบูรณ์ต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

2) ผู้นำที่มีประสบการณ์ ความรู้ และมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ผู้นำที่มีประสบการณ์ ความรู้ และมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เป็นปัจจัยภายในหนึ่งที่ทำให้มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน กล่าวคือผู้นำที่มีอยู่ในชุมชนมีอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้นำทางการที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งที่สำคัญ และผู้นำธรรมชาติ เป็นบุคคลที่มีบทบาทในชุมชนด้านใดด้านหนึ่งจนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน ชุมชนที่มีผู้นำทางการที่มีความเอาใจใส่กับปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้และมีผู้นำธรรมชาติที่มีบทบาทในเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้มาก จะส่งผลต่อความสำเร็จตามมา

3) การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เป็นปัจจัยภายใน ที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้นั้น คือ ประเพณีเลี้ยงผีฝาย และประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งประเพณีเหล่านี้บรรพบุรุษได้คิดค้น ทำขึ้น แสดงออก และสืบทอดต่อกันมาด้วยการปฏิบัติเพื่อทำให้คนในชุมชนเกิดความเคารพยำเกรงในธรรมชาติ ไม่กล้าทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งามในเชิงทำลายเพราะมีผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ และผีฝายหรือผีขุนน้ำเองก็เป็นสิ่งที่ยึดโยงคนในชุมชนตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ตระหนักถึงความเป็นคนชุมชนเดียวกัน ใช้น้ำจากฝายหรือจากแหล่งเดียวกัน ความเคารพธรรมชาติและความเป็นคนชุมชนเดียวกันก็ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ง่ายขึ้นตามไปด้วย เพราะคนในชุมชนไม่กล้าจะตัดไม้ทำลายป่าเพราะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกลัวว่าจะได้รับผลกระทบทางสังคมต่างๆ จากคนในชุมชนเอง

4) การใช้และสืบทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

การใช้และสืบทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการและการใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เนื่องจากภูมิปัญญาองค์ความรู้เหล่านั้น ทำให้คนในชุมชนเข้าใจว่าพื้นที่ป่าบริเวณใด มีขอบเขตการใช้ประโยชน์อย่างไร และทำให้คนในชุมชนเข้าใจว่าพืชพันธุ์ สัตว์ และไม้ที่อยู่ในป่า ชนิดใดหรือประเภทใดสามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านใดได้บ้าง และใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ภูมิปัญญา องค์ความรู้ที่มีอยู่ดังกล่าว หากไม่มีการใช้และสืบทอดมักจะเลือนหายไปกับคนที่มีความรู้เหล่านั้น ดังนั้นการใช้และสืบทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นผลดีต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

5) ความร่วมมือกันในกิจกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้เป็นปัจจัยภายในของชุมชนที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากความร่วมมือของคนในชุมชนในกิจกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ เช่น ประเพณีเลี้ยงผีฝาย ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ การทำแนวกันไฟป่า การปลูกป่า การทำแนวเขตป่า การประชุม การศึกษาดูงาน การเก็บข้อมูล การชุมนุมเรียกร้องสิทธิ์ในกรณีต่างๆ เป็นต้น ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน โดยทางตรงทำให้ทรัพยากรป่าไม้ได้รับการดูแล บำรุง รักษา และฟื้นฟูอยู่ตลอด ทรัพยากรป่าไม้จึงมีอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยทางอ้อมกิจกรรมแหล่านี้ ทำให้ผู้นำได้พัฒนาประสบการณ์ ความรู้และมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามไปด้วย ในด้านวัฒนธรรมประเพณีก็ได้รับการปฏิบัติตามและเป็นการปลูกฝังความเชื่อให้กับคนในชุมชนในรุ่นต่างๆ สืบต่อไป ในด้านภูมิปัญญา องค์ความรู้ต่างๆ ก็ถูกนำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ไปด้วย นอกจากผลที่ได้รับภายในชุมชนแล้ว ภายนอกชุมชน เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรชุมชน สถาบันการศึกษา เมื่อได้รับรู้รับทราบถึงความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ก็ได้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ติดตามมา เช่น การสนับสนุนทางวิชาการ การประสานงาน งบประมาณ รางวัล เป็นต้น

6.2 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายได้โดยใช้กรอบแนวคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้องมาอภิปรายได้ 3 ประเด็นดังนี้

6.2.1 กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านทุ่งยาวและชุมชนบ้านหนองไซ ผู้ศึกษาพบว่าก่อนที่รัฐโอนอำนาจเหนือทรัพยากรมาเป็นของรัฐโดยการบัญญัติกฎหมายชุมชนทั้งสองต่างมีระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้อยู่แล้ว โดยปรากฏในรูปของจารีตประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีเลี้ยงผีฝาย ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ และภายหลังการบัญญัติกฎหมายที่โอนอำนาจเหนือทรัพยากรมาเป็นของรัฐแล้ว ชุมชนได้พัฒนาและปรับปรุงระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการรักษาป่าไม้ไว้อย่างชัดเจน และมีการบังคับใช้ระเบียบดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพจนกระทั่งสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ สอดคล้องกับการศึกษาของบวรศักดิ์ที่สรุปไว้ว่า แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองหลังรัฐกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้เปิดให้อำนาจรัฐแผ่ขยายเข้าไปจัดการทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโอนทรัพยากรป่าไม้มาเป็นของรัฐ หรือการพยายามแยกคนออกจากป่าอย่างเด็ดขาด ด้วยข้อกำหนดของกฎหมายที่รัฐได้ตราขึ้นมาหลายฉบับ เราจะพบว่าบทบัญญัติในกฎหมายแทบจะไม่มีผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งนี้จะพบว่ากระแสจารีต

ประเพณีที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษยังคงมีผลใช้บังคับเป็นกฎของชุมชนได้แข็งแกร่งกว่ากฎหมายที่รัฐได้บัญญัติขึ้นมาภายหลัง โดยเกิดขึ้นมาจากพลวัตของจารีตประเพณีที่ก่อรูปเป็นวิถีชีวิตของคนชุมชน และหมู่บ้าน (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2536: 119)

นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบอีกว่าชุมชนบ้านหนองไซมีประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลดลง ปรากฏในการเข้าร่วมพิธีการเลี้ยงผีขุนน้ำที่มีจำนวนน้อย และความเชื่อเหลือกันในการดับไฟป่ามีน้อยลง สอดคล้องกับการศึกษาของประวิทย์ ที่สรุปว่ารูปแบบการจัดการในปัจจุบันมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการโดยไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับใดรับรองสิทธิของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรไม่อย่างชัดเจน ทั้งนี้แม้ว่าชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจะมีศักยภาพในการจัดการ แต่ความไม่ชัดเจนของกฎหมายและรูปแบบของการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ศักยภาพของชุมชนลดลง (ประวิทย์ ตั้งคงนุช, 2548: บทคัดย่อ) และยังสอดคล้องกับ Elinor Ostrom ที่ได้กล่าวว่า สถาบันของรัฐทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นมีผลอย่างมากทั้งต่อระดับและรูปแบบของทุนทางสังคม สำหรับปัจเจกที่จะนำไปใช้เพื่อให้ความพยายามในการที่จะพัฒนาในระยะยาวสามารถบรรลุได้ สถาบันของรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น จะมีผลต่อความร่วมมือระหว่างปัจเจกและการสร้างทุนทางสังคม โดยเฉพาะการทำที่อยู่นอกเหนือจากภารกิจของรัฐและการกระทำนั้นๆ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างปัจเจก ถ้าหากว่าสถาบันของรัฐในระดับชาติและระดับท้องถิ่นทำหน้าที่ในการเอื้ออำนวย (โดยเฉพาะในแง่ทรัพยากร) ต่อการกระทำเหล่านี้ก็จะส่งผลในทางบวก แต่ถ้าเมื่อไหร่ก็ตามสถาบันของรัฐในระดับชาติและท้องถิ่นเข้าไปทำหน้าที่แทนหรือปิดกั้นไม่ให้การกระทำต่างๆ เมื่อนั้นทุนทางสังคมก็จะเสื่อมสลาย การกระทำการของสถาบันของรัฐเช่นนี้ จะนำไปสู่การสร้างพลเมืองที่พึ่งพารัฐ มากกว่าที่จะสร้างพลเมืองมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์และเพิ่มพูนทางสังคมต่อไป (Elinor Ostrom, 1993 อ้างถึงใน บัวพันธ์ พรหมพักพิง ,2547:25-26)

6.2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านทุ่งยาว ผู้ศึกษาพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน มีการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน โดยปรากฏในแผนพัฒนาสามปี เช่น โครงการรณรงค์และประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ โครงการสนับสนุนกิจกรรมป่าชุมชน โครงการรณรงค์ป้องกันทรัพยากรป่าไม้ โครงการสนับสนุนการควบคุมและการป้องกันไฟป่า เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจรัส สุวรรณมาลา ที่ศึกษาและพบนวัตกรรมด้านการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและได้แบ่งระดับความเข้มข้นของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการดูแลรักษาป่า 5 ระดับคือ ระดับที่ 1 การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระดับที่ 2 การปลูกป่าไม้ทดแทนป่าที่ถูกทำลาย ระดับที่ 3 การป้องกันไฟป่าและการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ระดับที่ 4 การทำแนวเขตป่าของชุมชนหรือสำรวจพื้นที่เขตป่าชุมชน ระดับที่ 5 การบังคับใช้กฎชุมชนเกี่ยวกับการดูแลและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2548 : 121) ซึ่งชุมชนบ้านทุ่งยาวได้อยู่ในเขตการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน และปรากฏกิจกรรมการแบ่งระดับของจรัสในทุกระดับ

6.2.3 ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ผู้ศึกษาพบว่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีการพึ่งพิงทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า มีผู้นำที่มีประสบการณ์ ความรู้และบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ มีการใช้และสืบทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ มีความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ และมีประสบการณ์ต่อสู้การรุกรานจากภายนอก สอดคล้องกับการศึกษาของ ยศ สันตสมบัติ ที่พบว่าชุมชนที่อนุรักษ์ป่าไม้มีลักษณะที่ร่วมกับ 8 ประการ คือ 1. มีความเป็นชุมชนสูง 2. มีทรัพยากร ดิน-น้ำ-ป่า ที่อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ หรือมีศักยภาพเพียงพอที่จะพลิกฟื้นให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการผลิตในภาคเกษตร 3. มีผลประโยชน์ร่วมกัน 4. มีจิตสำนึกรักษาป่า ที่เกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น ประเพณีความเชื่อ ความจำเป็นในการป้องกันและรักษาดุลยภาพของระบบนิเวศชุมชน ปัญหาภัยแล้ง การต่อต้านการรุกรานจากภายนอก ทั้งการสัมปทานป่าไม้ โครงการของรัฐ ธุรกิจเอกชน หรือการแย่งชิงทรัพยากรกับชุมชนใกล้เคียง 5. มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง 6. มีการจัดตั้งองค์กรประชาชน 7. มีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน 8. มีระบบการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม (ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2536: 174-186)

ในประเด็นการต่อสู้กับอำนาจรัฐ ผู้ศึกษาพบว่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการทรัพยากรป่าไม้บ่อยครั้ง เนื่องจากชุมชนได้รับการกระตุ้นให้มีการใช้ทุนทางสังคมเพื่อเป็นพลังในการต่อสู้กับภายนอกในหลายครั้ง ทั้งจากการขายใบอนุญาตตัดไม้ การบุกรุกกิ่วช้างเผือก การประกาศเป็นวนอุทยาน จึงทำให้ชุมชนบ้านทุ่งยาวพัฒนาตนเองจนเป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระดับประเทศ สอดคล้องกับ Elinor Ostrom ที่กล่าวว่า ทุนทางสังคม

ไม่ได้เสื่อมค่าจากการใช้ หากแต่เสื่อมค่าจากการที่ไม่ได้นำมาใช้ กล่าวคือ ทุนทางสังคมจะเกิดการปรับปรุง หรือเพิ่มประสิทธิภาพเมื่อสมาชิกยังคงมีความผูกพันหรือปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม ในอีกด้านหนึ่ง ถ้าหากสมาชิกไม่มีความผูกพันหรือไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ทุนทางสังคมก็จะเสื่อมสูญได้โดยเร็ว เมื่อประเพณีของกลุ่มซึ่งอยู่ในความทรงจำของปัจเจก แต่ไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นประจำ ประเพณีนั้นๆ ก็อาจลืมเลือนไปจากความทรงจำของปัจเจก ในแง่นี้ทุนทางสังคมยังคงมีลักษณะบางด้านเหมือนทุนมนุษย์ อย่างเช่นเมื่อบุคคลไม่ได้ใช้ทักษะของตนเองในการทำงานเป็นประจำ ในไม่ช้าทักษะนั้นๆ ก็จะเลือนรางไปจากเขา (Elinor Ostrom, 1993 อ้างถึงในบัวพันธ์ พรหมพักพิง,2547:25-26)

ในกรณีของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในชุมชน ผู้ศึกษาพบว่าชุมชนบ้านทุ่งยาวและชุมชนบ้านหนองไซมีระเบียบรักษาป่าชุมชนที่ระบุว่าการอนุญาตให้ตัดต้นไม้ได้เฉพาะใช้ในงานส่วนรวมและให้คนยากจนเท่านั้น สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ และ มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด ที่สรุปว่าบทบาทสำคัญขององค์กรท้องถิ่นคือความสามารถในการจัดการทรัพยากรภายในบริบทของระบบการผลิตของชุมชน โดยยึดหลักการจัดการที่ให้ประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนตามเงื่อนไขของเวลาบนพื้นฐานของภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และระบบนิเวศ และผูกพันกับศีลธรรมของการยังชีพ ทั้งนี้ องค์กรท้องถิ่นจะวางระเบียบกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งเน้นประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น จะตัดต้นไม้ไปสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์ในชุมชนได้ แต่ตัดไปสร้างบ้านของใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ ขณะเดียวกันก็เน้นศีลธรรมของการยังชีพอีกด้วย กล่าวคือ ในกรณีของชาวบ้านที่ยากจนสามารถขอตัดไม้ไปสร้างบ้านได้ ส่วนการเก็บของป่า ก็มักจะเน้นให้เอาไปใช้มากกว่าขาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และมิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, 2534:298-300)

6.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ บำรุง รักษาทรัพยากรป่าไม้ของประเทศอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงเห็นควรเสนอข้อเสนอแนะ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้คือ 1) ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย 2) ข้อเสนอแนะต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

6.3.1 ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย

กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา จนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แต่กฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ในลำดับพระราชบัญญัติยังมิได้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ยังคงถือว่าการจัดการทรัพยากรป่าไม้เป็นอำนาจของรัฐเท่านั้น ในการนี้รัฐควรตรากฎหมายในลำดับพระราชบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยควรมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1) รับรองว่าชุมชนมีสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

2) รับรองจารีตประเพณี วิถีปฏิบัติ หรือกฎระเบียบของชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

3) รับรองสถานภาพองค์กรชุมชนที่จัดการทรัพยากรป่าไม้

4) จัดระดับของอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐ โดยแปรผันตามศักยภาพของชุมชน ชุมชนใดมีศักยภาพมากให้มีอำนาจหน้าที่มาก ชุมชนใดมีศักยภาพน้อยให้มีอำนาจหน้าที่น้อยตามลงไป

5) กำหนดรัฐมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ วิชาการ ความรู้ อุปกรณ์ให้แก่ชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

6.3.2 ข้อเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมก็มีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงแผนปฏิบัติการการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดให้ถ่ายโอนภารกิจงานพัฒนาป่าชุมชน และงานควบคุมไฟป่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีเขตการบริหารครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ จึงควรให้การส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ให้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการ การบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้แก่ชุมชนท้องถิ่น

2) รับรองสถานภาพองค์กรชุมชนที่ดูแลรักษาป่าชุมชน โดยการแต่งตั้งในรูปของคณะกรรมการ กลุ่มอาสาสมัคร เป็นต้น

3) สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ดูแลรักษาป่าชุมชนในเขตพื้นที่บริหารงานและเป็นตัวกลางประสานความร่วมมือระหว่างกัน

4) เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ ในการดูแลรักษาป่าชุมชน

6.3.3 ข้อเสนอต่อชุมชน

ในระหว่างการปรับปรุงกฎหมายในลำดับพระราชบัญญัติเพื่อรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนสามารถใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนได้ โดยชุมชนควรดำเนินการใช้กฎหมายต่างๆ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนควรใช้กฎหมายที่กำหนดอำนาจของผู้ใหญ่บ้านในการจับกุมผู้กระทำความผิด และ ใช้กฎหมายที่ผ่อนผันให้ชุมชนใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าสงวนต่อไป

2) ชุมชนควรใช้กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้

- เสนอให้กองทุนหมู่บ้านที่ดำเนินการในชุมชนจัดสรรกำไรสุทธิเพื่อเป็นทุนสาธารณประโยชน์ ส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้

- พัฒนาให้มีการบริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน และยื่นคำขอจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร

- จดแจ้งจัดตั้งกลุ่มป่าชุมชนกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อเป็นองค์กรชุมชนและส่งตัวแทนกลุ่มไปเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนได้

- ขอรับการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสามารถนำสถานภาพที่ได้รับการรับรองไปติดต่อ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้ รวมถึงได้รับการสนับสนุนทั้งทางวิชาการ เงินสนับสนุน และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

- เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครตำรวจชุมชนที่มีในพื้นที่

- จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยให้มีการนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านจารีตประเพณี ด้านสมุนไพร เป็นต้น เข้าไปจัดการเรียนการสอนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน